

KONEITA KEITTIÖÖN – KEITTIÖIDEN KONEELLISTUMINEN SUOMESSA 1950–1970-LUVUILLA

Moniin suomalaisiin keittiöihin ilmestyi uusia kodinkoneita 1950–1970-luvuilla. Mahdollisuuksien mukaan koteihin hankittiin jääkaappeja, sähköliesiä ja pakastamia. Myös pienempiä koneita, kuten sähkövatkaimia, automaattisia leivänpaahtimia sekä kahvinkeittimeä, alkoi ilmestyä keittiöiden työtasoille ja kaappeihin. Yleinen elintason nousu, kaupungistuminen sekä naisten siirtyminen yhä enemmän työelämään siivittivät kodinkoneiden kauppaa. Myös niiden hinnat alenivat ja erilaisia kodinkoneita tuli yhä paremmin saataville.

Kodinkoneiden lisääntyminen tapahtui samaan aikaan, kun yhä useammat suomalaiset muuttivat työn perässä maalta kaupunkiin tai Ruotsiin. Kodinkoneiden määrä kasvoi merkittävästi, mutta tuolloin oltiin vielä kaukana 2020-luvun konemääristä.

Keittiöiden koneellistuminen muutti ruoan ostoa, säilytystä ja valmistusta sekä erityisesti naisten arkea, koska he pitkälti vastasivat kotitöistä. Naisilla oli aikaisempaa vähemmän aikaa työskennellä keittiöissä, kun yhä useammin he kävivät ansiotyössä kodin ulkopuolella. Uusissa kodinkoneissa oli opettelemista, mutta ne tehostivat kotitaloutta.



Monet haaveilivat uusista kotitöitä helpottavista kodinkoneista. Elintason noustessa yhä useammalla oli vähitellen mahdollisuus toteuttaa näitä unelmia. Kuvassa pariskunta tutustumassa kodinkone-liikkeen valikoimaan vuonna 1957.

*Aukusti Tuhkala, Museovirasto.
CC BY 4.0*

JÄÄKAAPIT

Monessa kodissa haaveiltiin jääkaapista jo 1950-luvulla, mutta kalliin hintansa johdosta ne yleistyivät kunnolla vasta 1960-luvun kuluessa. Jääkaappi löytyi 1970-luvun alkupuolella jo 90 prosentilla kotitalouksista.

Aluksi kaupungeissa innostuttiin jääkaapeista maaseutukoteja innokkaammin. Ruoansäilyttäminen oli hankalaa lämpimässä ruokakomerossa tai ikkunanlasi välissä. Paremmat säilytysolosuhteet vähensivät ruoan pilaantumista ja ruokahävikkiä. Jääkaappeja mainostettiin paljon juuri niiden hyvillä terveysvaiku-

tuksilla. Jääkaapeissa ruoka säilyi paremmin ja perheenjäsenet pysyivät näin terveimpinä.

Koteihin ilmestyneet jääkaapit eivät vaikuttaneet vain ruoan säilytykseen vaan myös ruoanvalmistukseen ja etenkin naisten ajankäyttöön. Naiset pitkälti vastasivat ruokaostosten tekemisestä ja ruoanvalmistuksesta 1950–1970-luvuilla, joten kotiin hankittu jääkaappi muutti etenkin heidän arkeaan. Ruokakauppaan ei enää tarvinnut lähteä niin usein, kun ruoka säilyi pidempään. Jääkaapin ansiosta ruokaa voitiin hankkia myös suurempia määriä kerralla. Lisäksi ruokaa voitiin valmistaa useammalle aterialle samalla kertaa. Kaikkea ruokaa ei myöskään tarvinnut enää syödä saman päivän aikana. Naisten työssäkäynti yleistyi samaan aikaan jääkaappien kanssa, joten kotiin hankittu jääkaappi helpotti kodin ulkopuolelle siirtyneen naisen arkea.

Jääkaapin sijoittaminen ahtaaseen kaupunkikotiin vaati etenkin 1950–1960-luvuilla luovuutta, sillä vanhoissa asunnoissa ei oltu huomioitu jääkaapin vaatimaa tilantarvetta. Kotiin hankittu jääkaappi ei välttämättä päätynyt keittiöön vaan sille saattoi löytyä paikka esimerkiksi eteisestä. Kotien väljentyessä ja asuimistason noustessa, jääkaapeille oli varattu paikka keittiöstä jo asuntojen suunnitteluvaiheessa. Enää niitä ei tarvinnut sijoittaa epätarkoituksenmukaisiin paikkoihin vain siksi, että keittiössä ei ollut tilaa.

Maalla ei nähty aluksi järkevänä sijoittaa kalliiseen jääkaappiin, kun lähes joka maalaistalosta löytyi kellari. Ruoansäilytys oli kuitenkin ongelmallista etenkin kesäisin, kun kellarit eivät välttämättä pysyneet riittävän kylminä. Jääkaappi myös tehosti emännän työtä, kun aikaa ei kulunut kellarimatkoihin. Maa-

Jääkaappi helpotti ruoan säilytystä, joten ruoka-kauppaan ei tarvinnut enää mennä niin usein, kun kerralla saattoi ostaa enemmän myös kylmäsäilytystä vaativia tuotteita. Kuvassa naiset ruokaostoksilla vuonna 1964.

*UA Saarinen, Museovirasto.
CC BY 4.0*



seudulla maitoa ja muuta ruokaa saatiin monesti omalta tilalta, joten kaukana sijaitseviin kauppoihin ei lähdetty usein. Jääkaapissa ruoka säilyi pidempään hyvänä kuin tavallisessa ruokakomeroissa. Vähitellen jääkaapit saapuivat myös maalaistaloihin, kun niiden hyvät ominaisuudet tiedostettiin ja ne muuttuivat hinnoiltaan edullisimmiksi.

Vielä 1950-luvun alkupuolella maalla käytettiin myös itse tehtyjä jäähdytyskaappeja. Niitä jäähdytettiin sahanpuruissa säilytetyillä jäillä, jotka oli nostettu kevättalvella varastoon kesää varten. Itse rakennettu jääkaappi oli ostettua edullisempi. Ohjeita sellaisen tekemiseen sai esimerkiksi tietokirjoista. Jäähdytyskaapissa ruoka säilyi tavallista komeroa paremmin ja sellainen saattoi toimia innostajana myös oikean jääkaapin hankintaan.

Jääkaappi löytyi jo lähes jokaisesta suomalaiskodista 1970-luvulla. Kuvassa nuoripari uuden kotinsa keittiössä Vantaalla vuonna 1970.

*Vantaan kaupunginmuseo.
CC BY 4.0*



PAKASTIMET

Jääkaapin vanavedessä yleistyi myös toinen kylmäsäilytyskaluste eli pakastin. Jääkaapit yleistyivät 1960-luvun kuluessa ja seuraavalla vuosikymmenellä koteihin hankittiin vähitellen myös pakastimia. Ne olivat harvinaisia vielä 1970-luvun alussa, mutta 1980-luvulle siirryttäessä pakastin löytyi jo noin joka toisesta kodista. Tästä pakastimien määrä jatkoi tasaista kasvua niin, että 1990-luvun lopulla 85 prosenttia kotitalouksista omisti pakastimen.

Pakastimet toivat uuden ulottuvuuden ruoan säilöntään. Ne saivat ruoan säilymään hyvänä pidempään. Pakastimen hyödyntäminen myös tasasi ruoanlaittoon ja tiskaukseen käytettyä aikaa.

Pakastamisesta innostuttiin ensin etenkin maaseudulla. Sadonkorjuun, teurastuksen tai leivonnan jälkeen ruoat saatiin säilötyksi nopeasti. Pakastimissa oli helppo säilöä lihaa ja marjoja.

Maalla ja kaupungeissa haluttiin erimallisia pakastimia. Maa-alaistaloihin hankittiin usein suuria pakastearkkuja, joihin mahtui paljon pakastettavaa. Ahtaammissa kaupunkikodeissa ne

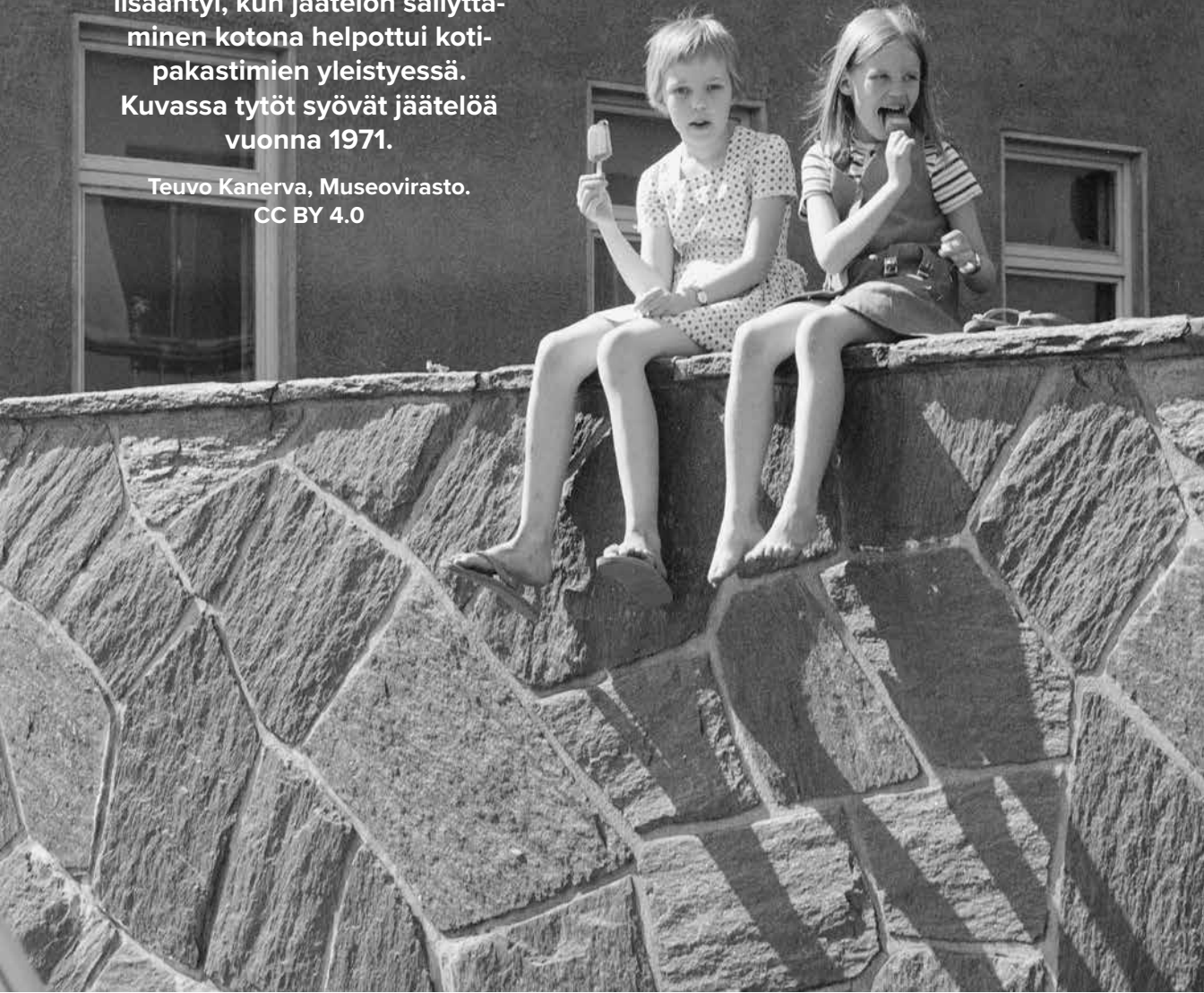
olivat hankalia, joten pakastimet yleistyivät kaupungeissa, kun markkinoille tuli yhä enemmän myös helpommin sijoitettavia pienempiä pakastekaappeja. Kaupungeissa pakastettiin erityisesti aterioilta yli jäänyttä ruokaa, leivonnaisia vieraita varten, marjoja sekä valmisruokia, joiden tarjonta kasvoi pakastamien yleistyessä. Pakastimet tutustuttivat suomalaiset pakasteruokiin. Pakastimien yleistyessä lisääntyivät myös kauppojen pakastealtaista löytyneet valmisruoat. Montaa tuttua suomalaisten suosimaa arkiruokaa, kuten palapaistia, sai ostaa valmiina pakasteena jo 1970-luvulla. Suosituimmat pakasteruoat olivat kuitenkin 1970-luvulla sekavihannespussi ja jäätelö. Suomalaiset intoutuivat ahkeraan jäätelönsyöntiin juuri pakastimien yleistyessä.

Ruoanvalmistus- ja hankinta kokivat muutoksia pakastimien yleistymisen myötä. Ruokaa saattoi tehdä nyt ison määrän kerralla ja pakastaa siitä osan. Mainonnassa korostettiin juuri pakastimien vaikutusta ruoanlaittoon. Esimerkiksi työssäkäyvä äiti saattoi valmistaa vapaapäivänään kerralla ruoat valmiiksi tulevalle työviikolle. Näin muille päiville jäi vain ruoan sulatus ja lämmitys.

Pakastimet olivat aluksi hintavia, joten muissa Pohjoismaissa perheet hankkivat ensin yhteisiä pakastamia. Suomessakin joihinkin taloyhtiöihin tuli yhteispakastamoja, joissa jokaisella asunnolla oli oma pakastelokero. Ne eivät kuitenkaan yleistyneet, sillä suomalaiset halusivat mieluummin oman pakastimen sisälle asuntoon.

Suomalaisten jäätelönsyöinti lisääntyi, kun jäätelön säilyttäminen kotona helpottui kotipakastimien yleistyessä. Kuvassa tytöt syövät jäätelöä vuonna 1971.

Teuvo Kanerva, Museovirasto.
CC BY 4.0



SÄHKÖLIEDET

Keittiöihin alkoi yhä enemmän ilmestyä sähköliesiä 1950-luvulta lähtien. Sellainen löytyi joka kolmannesta kodista 1960-luvun alussa. Jossakin kotitalouksista oli etenkin kaupungeissa kaasuliesi. Ruoanlaitossa käytettiin yleisesti vielä puuhelloja ja leivinuuneja. Niitä suosittiin etenkin maaseudulla, koska keittien lämmitys hoitui samalla kertaa, kun ruokaa tehtiin puu-



Vesijohto, viemäri ja kodin-
koneet eivät suinkaan olleet
osa kaikkien arkea 1960-luvulla.
Monessa keittiössä vesi kulki
vain kantamalla ja ruokaa
laitettiin puuhellalla. Kuvassa
kodinhoitaja valmistaa ruokaa
Elimäellä vuonna 1963.

Erkki Voutilainen,
Journalistinen kuva-arkisto JOKA,
Museovirasto. CC BY 4.0

hellalla. Joihinkin maalaiskoteihin hankittiin sähköhella aluksi lähinnä kesäkäyttöön, jolloin puuhellaa ei tarvinnut lämmittää kesäkuumalla. Puuhellojen etuna nähtiin suuri lämmityspinta-ala, jossa ruokaa saattoi valmistaa monella kattilalla ja pannulla yhtä aikaa. Monissa puuhelloissa oli säiliö, jossa kuumeni samalla lämmintä vettä tiskausta varten. Tiskivettä voitiin lämmittää myös kattilalla, jota pidettiin hellankulmalla lämpimänä. Kahvikeittoa, ruoan lämmitystä ja vedenkeittoa varten voitiin hankkia myös keittolevyjä, jos varsinainen sähköliesi koettiin tarpeettomaksi. Keittolevyä käytettiin puuhellan ohessa etenkin kesäisin ja kun tarvittiin nopeaa lämmitystä.

Ruoanlaiton siirtyminen puuhelloilta sähköliesiin vaati naisilta uusien taitojen opettelua. Puuhellojen kanssa toimiminen usein opittiin sukupolvelta toiselle kulkevana tietotaitona, mutta ensi kertaa sähköliedellä ruokaa laittaessa naiset olivat uuden äärelä. Kotitalousopetuksessa- ja kursseilla naiset saivat opetusta sähköliesien käyttöön. Kun kotiin hankittiin ensimmäinen sähköliesi, nainen joutui usein tarttumaan ohjekirjaan sekä lukemaan neuvoja sähkölieden käyttöön lehdistä ja kotitalouskirjoista. Yrityksen ja erehdyksen kautta sähkölieden käyttö tuli vähitellen tutuksi eivätkä ruoat ja leivonnaiset enää palaneet tai jääneet raaiksi. Kun sähkölieden käytöstä tuli rutiinia, se helpotti ruoanlaittoa. Lämpötila pysyi sähköhellassa tasaisena, jolloin ruoan kypsyminen oli paremmin ennakoitavissa. Sähköhellan ja -lieden sai aina säädettyä sopivan lämpöiseksi. Lisäksi enää ei tarvinnut huolehtia puuhellassa tarvittavista polttopuista: niiden hankinnasta, kantamisesta ja itse lämmittämisestä.

Sähköliesien yleistymisen myötä ruokaohjeisiin ilmestyivät ohjeelliset paistolämpötilat. Aikaisemmin ohjeet uuniin lämpi-

myydestä olivat olleet suurpiirteisiä, kuten kohtuullinen, hyvä tai kuuma uuni.

LISÄÄ KONEITA

Keittiöihin alkoi ilmestyä yhä enemmän erilaisia koneita elintason noustessa 1950–1970-luvuilla. Astianpesukoneet yleistyivät kuitenkin verkkaisesti. Moneen keittiöön hankittiin ensin jääkaappi ja sähköliesi, koska niistä ajateltiin olevan enemmän hyötyä. Koteihin hankittiin myös pyykkikoneita ja televisioita, joiden jalkoihin tiskikoneet usein jäivät perheiden toivelistoilla, vaikka esimerkiksi kotimaisella Helkamalla oli tiskikone valikoimissaan jo 1950-luvun lopulla. Harvalla perheellä oli varaa kaikkiin tarjolla oleviin kodinkoneisiin eikä astianpesukonetta nähty kaikkein kiireellisempänä hankintana. Tiskaaminen ei vaadi samanlaista osaamista kuin ruoanlaitto, joten se oli kotoista, johon esimerkiksi lasten oli helppo osallistua. Monessa kodissa olikin kiertävät tiskivuorot, jolloin perheen äiti saattoi keskittyä enemmän muihin kotitöihin. Vasta 1990-luvun lopulla puolet kotitalouksista omisti tiskikoneen.

LOPUKSI

Toisen maailmansodan jälkeen suomalaisiin keittiöihin tuli yhä useammin kodinkoneita helpottamaan kotitöitä. Kodinkoneet tulivat vähitellen edullisemmiksi ja yhä suuremmalla osalla perheistä oli varaa niitä hankkia. Markkinoille tuli jatkuvasti parempia malleja sekä aivan uudenlaisia koneita. Naisten siirtyminen yhä aktiivisemmin työelämään tapahtui samaan aikaan, kun koteihin tuli aikaisempaa paljon enemmän kodinkoneita



Naiset oppivat käyttämään uusia kodinkoneita myös kouluissa ja kursseilla. Kuvassa naiset paistavat pullia talouskoulussa Helsingissä vuonna 1966.

*Pekka Kyytinen, Museovirasto.
CC BY 4.0*

tehostamaan kotitöitä. Naisen palkkatuloilla voitiinkin edistää koneiden hankittua keittiöön tehostamaan ruoanvalmistusta ja -säilytystä.

Jääkaapit ja keittiöt olivat vielä 1950-luvulla vaaleita ja harmonisia. Keittiöiden suosikkivärejä olivat vaaleanvihreä ja kermanvaalea. 1960-luvun lopulta



Keittiö vuodelta 1955.

*Pellervo-kokoelma, Suomen
maatalousmuseo Sarka.*

lähtien ja etenkin 1970-luvulla keittiöt muuttuivat värikkäimmiksi. Kaapistot ja seinät maalattiin ruskeiksi, vihreiksi ja keltaisiksi. Myös kodinkoneita, kuten jääkaappeja ja liesiä, tuli markkinoille runsaasti näissä vahvoissa muotiväreissä.

LÄHTEET

Aldén, Birgit & Berg, Greta 1966. *Kotipakastaminen*. Suomentanut Kirsti Rautavaara. 3. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.

Emännän tietokirja I 1950. Toimittanut Mandi Hannula ja Alli Wiherheimo. Helsinki: Werner Söderströmin Osakeyhtiö.

Knuuttila, Maarit 2013. ”Kun äiti jääkaapin osti”. Teoksessa *Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla*. Toimittanut Kirsi-Maria Hytönen & Keijo Rantanen. 163–181. Jyväskylä: Atena Kustannus.

Mauranen, Tapani 2005a. *Helkama! Sata vuotta mainontaa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Mauranen, Tapani 2005b. *Hopeasiipi. Sata vuotta Helkamaa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Pakastaminen kotitaloudessa. Liha, kala, kasvikset, marjat, leivonnaiset, valmiit ruoat 1962. Suomentanut Annikki Honkanen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Pantzar, Mika 2000. *Tulevaisuuden koti. Arjen tarpeita keksimässä*. Helsinki: Otava.

Sappinen, Eero 2000. *Arkielämän murros 1960- ja 1970-luvuilla. Tutkimus suomalaisen työväestön elämäntavoista ja niiden paikallisista raumalaisista piirteistä*. Kansatieteellinen Arkisto 46. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

Seppälä-Kavén, Ulla 2019. ”Avoliedeltä moderniin keittiöön”. Teoksessa *Kodin sydän – Keittiö arjen ilona*. Toimittanut Viri Teppo-Pärnä, Ulla Clerc & Katariina Entonen. 6–13. Turku: Rakennusperinteen Ystävät ry.

Törmänen, Eeva. ”Näin sähkö hiipi asteittain suomalaiskoteihin: ensin tuli valo, sitten radio ja lopulta jääkaappi”, *Tekniikka ja talous*, 24.12.2017. <https://www.tekniikkatalous.fi/uutiset/nain-sahko-hiipi-asteittain-suomalaiskoteihin-ensin-tuli-valo-sitten-radio-ja-lopulta-jaakaappi/b5b9c756-264f-3752-9383-3faef955f5fa>.

Vanha-Similä, Maria 2017. *Yhtiöön, yhtiöön! Lapsiperheiden arki Forssan tehdasyhteisössä 1950–1970-luvuilla*. Kansatieteellinen Arkisto 58. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

Väänänen, Tellervo, & Sorri, Rauni 1967. *Kotitalouden oppikirja*. 8. painos. Helsinki: WSOY.